

ישועות

יוצא לאור על ידי בית המדרש "חיים והשלום" בני-יורק

חיים של חלוץ עצמות

בהפטרות ליום כפור נאמרו ברכות עצמות המזכים את החומל על הזולת. לששה מהם זוכה המפרנס את העני במזון ולאחד עשר מהם זוכה המפיסו בדברים טובים [ומדבר באדם שאין בידו לפרנס את העני, ולא לזה שבאפשרותו לסייע לעני ובמקום זה מסתפק בדבורים, שהוא גם עובר על אסור (דברים טו, ז) "לא תקפץ דרך". ואלו המעניק לעני מזונו וגם מפיסו, זוכה ל"ז ברכות! (עין חתם סופר" על פי התוספות)]. והרחבנו מעט במשמעות ברכות אלו בשנים קודמות.

ומבין הברכות שנאמרו למפיס את העני היא הברכה "ועצמתיה יחליץ", ואמרו חז"ל (יבמות קב ע"ב) אמר רבי אלעזר, זו מעלה שבברכות, אמר רבא, "זרזי גרמי" - זרזו וכח בעצמות. ומבאר המהרש"א, שהמפיס את העני בדברים זוכה "שיהיה מזונו בעצמיו, שהם עקר ועצם הגוף, שעל פן נקרא עצם, ולכך היא מעלה שבכל י"א הברכות שזו הברכה לעצמת הגוף, מה שאין פן כל ברכות האחרים וזרח בחשך אורך וגו' הם מקריים שמחוץ לגוף" עין שם עוד. ועוד עין ב"בן יהודיע" (יבמות שם) שמסביר את מעלת הברכה זו על פי המובא ב"עץ חיים" (שער פרקי הוצלה) שעור האדם הוא כנגד עולם העשיה, ובשך כנגד יצירה, וגידין כנגד בריאה, ועצמות כנגד אצילות - שהוא העולם הגבוה ביותר. עין שם בהרחבה שלכן על העצמות חקוקים זכיות הצדיקים ועוונות הרשעים. וכנהנה הרחיבו עוד בספרים במעלת הברכה זו של חזוק העצמות.

[ועין חלוקה נוספת בבאור הגר"א למשלי (יז, כב) כנגד נפש, רוח, נשמה, חיה. והעצמות הם כנגד חיה (ולחידה יזכו רק יחידי סגולה ורק לעתיד לבוא) ועין שם עוד שלכן העצמות משתמרות יותר גם לאחר מיתה, ביחס לעור ולבשר ולגידים שממהרים להרקוב פסד הנזכר].

ולהבין מדוע המפיס את העני זוכה למעלה שבברכות, מה שלא נאמר בנותן הצדקה הממונית? ועוד, מה מדה כנגד מדה בזה? ולבאר הענין בדרך אפשר נראה להקדים, כי ישנם שני פחות מעמידים את כל היצורים: הכח הגשמי - הגוף, והכח הרוחני - הנשמה. ועקר המעמידים את הגוף הם השלד והעצמות שתומכות את כל הגוף, וכל עוד העצמות שלמות, גם אם נפגע העור או הבשר, הגוף לא יקרוס. וכן בהעדר רוח חיים באברים - הכח הרוחני, יתמוטטו האברים ולא יוכלו לפעל. ואם תסור הרוח לגמרי, יקרוס כל הקומה. והנה סיוע ממוני לעני, מסייע לו בהחזקת גופו. אבל עדין רוחו שבורה, מהיותו תלוי בחסדי אחרים, שעליו אמרו חז"ל (עין ביצה לב ע"ב)

המצפה לשלחן אחרים - עולם חשך בעדו, ומנו אותו (שם) עם אלו שחיייהם אינם חיים. מעתה, כדי לחלץ את העני מעניו, דרוש לעני כח רוחני שתסיר ממנו את החשך האופף את עולמו ותפיח בו רוח חיים של תקנה, וזה עושה המפיס את העני בדברים טובים ומפיסים, שמחזירים אור של תקנה ללבו ומסיעים לו לקום ולעמד על רגליו, ולהתפרנס בכבוד בכחות עצמו.

ועל אף שהמזון הוא דבר המעמיד את האדם על רגליו (עין רש"י דברים יא, ו), בכל זאת, כאשר שוקע העני בעניו עד כדי יאוש, לא יהא נתן להקימו במזון לבד, כיון שרוחו שבורה וההשלמה עם מצבו מונעת ממנו לצאת מהמיצר למרחב. ונאמר (ויקרא כה, לה) "וכי ימוך אחיך וימטה ידו עמך והחזקת בו" וגו', פרש רש"י, "והחזקת בו - אל תניחיהו שירד ויפול ויהיה קשה להקימו אלא חזקה משעת מוטת היד. למה זה דומה, למשאווי שעל החמור, עודה על החמור - אחד תופס בו ומעמידו. נפל לארץ - חמשה אין מעמידין אותו" (ועין באלשיך הקדוש שם משל דומה בהרחבה). ונראה לענינו, שפדרך אותו בעל חיים שמתקשה לעמוד על רגליו לאחר שנחלש והתמוטט, כך גם העני שמחמת נפילתו נואש מפעלות שיחלצו אותו ממצבו, נחלשה בו רוח החיים המניעה את האדם לפעל ולעשות מעשה, ולכן לא די בסייע ממוני כדי להקימו על רגליו, כאן נדרש גם כח רוחני, שפיח בו תקנה ורצון לצאת מביש מצבו.

ולכן מדה במדה, כשם שהמפיס את העני בכך הוא מעמידו על רגליו, זוכה שמשמים לשמרו עליו שיעמד על רגליו, על ידי "ועצמתיה יחליץ", שיזכה לכח וזרזו בעצמותיו, שכאמור הם המעמידים את כל הקומה. העצמות נקראות כך מהיותם עצמיות הגוף. ואחרי הפל הגוף הוא רק מלבוש לנשמה, שהיא עצמות האדם. וכאשר האדם מחיה את נשמת הזולת, הוא בעצם מקים אותו על רגליו.

עצם מעצמו

כאמור, משמעות הברכה "ועצמתיה יחליץ" היא שעצמותיה דיושנו ויתחזקו. ועין פרוש הרד"ק שהוא על דרך (משלי טו, ל) "שמרעה טובה תדושן עצם". ונראה ללמוד על דרך זה אפן נוסף, על דרך הטבע, בקשר שבין פיוס העני לשמירת העצמות, כי הוכח שמצבי רוח משתנים משפיעות על שלמות העצמות הגוף. וכמעשה המובא בחז"ל (גיטין נו ע"ב) שכאשר נפגש רבן יוחנן בן זכאי וזע"א עם אספסינוס קיסר, ובעצומה של הפגישה נשלחה אגרת בה

מהספר הקדוש

"ירע שמשון"

לרבי שמשון חיים נחמני זיע"א

פסוק (ויקרא טו, ז) "כי ביום הזה וכפר עליכם לטהר אתכם מכל הטאטאים" וכו'. הפסוק הזה בא כפול ומכפל וצריך באור, דתחלה אמר "וכפר עליכם" והכל כמשמעו, ואחר כך חזר לומר "לטהר אתכם" והינו הך, ואחר כך אמר "מכל הטאטאים ולפני ה' תטהרו" והינו נמי הך, ומזה "מכל" הנה לו לומר 'מטאטאים', ועוד מהו "לפני ה'". וי"ל דלעיל בסמוך אמר "תענו את נפשתיכם וכל מלאכה לא תעשו האורח" ועכשו בא לתן טעם על האמור למעלה, כמו שמוכיח תבת "כי" דבפ"ח דיומא אמרי' "גדולה תשובה שדונות נעשות לו בשגגות, איני, והאמר ריש לקיש שדונות נעשות לו בזכות?" ומסיק, כאן מאהבה כאן מיראה. וא"כ העני והסגוף הוא מירא למרק הנאת החטא אבל זה לא נקרא שעשה תשובה מאהבה רק מן הדין ומיראה ולכן מחמת העני וכפר עליכם דהינו שישבו שגגות לבד, ואח"כ אמר "לטהר אתכם" לתן טעם על "וכל מלאכה לא תעשו" שהו מורה על האהבה שאדם מתדבק בקונו בהיות שאינו פונה לבו לדברים אחרים אלא יושב כל היום דבוק בשכלו לעבודתו ית', ולכן אמר "לטהר אתכם" דהינו שתהיו טהורים לגמרי דמי"כפר עליכם" אינו כמשמע שתהיו טהורים ונקיים לגמרי אלא שנכפר ענש, אבל לעולם הרשם נפר בהם, אמנם לפי שיש סכרא שלישית הוכאה בפי אלשיך על תהלים ע"פ "אשרי נשוי פשע" שלא אמרו ודונות נעשים בזכות אלא על עונת ולא על פשעים, שהפשעים לעולם אין נעשים בזכות, לכן אמר "מכל הטאטאים" שהטאטאות ר"ל שגגות, מכל השגגות אף הכאות מחמת הפשעים אם התשובה הגיע להיות לפני ה' דהינו עד כפא הכבוד, דהינו או מאהבה או בצבור, כדאמרי' התם בפ"ח דיומא "שובה ישראל עד ה' אלקיך", דעד ועד בכלל או עד ולא עד בכלל, הא ביהודי הא בצבור, אם התשובה תהיה בצבור "תטהרו" מכל הטאטאים, ומש"ה אנו יושבים בבית הנבטת כל היום בצבור דבוקים בהקפ"ה עם תפלותינו כדי שתהיה התשובה מאהבה וכצבור. (פרשת אחרי, עין שם עוד פה)

נאמר שחשובי רומי הכתירו את אספסינוס לקיסר [כפי שחזו רבן יוחנן בן זכאי, עין שם]. בתוך כך בא לנעל את מנעלו אך לא הצליח להכניס רגלו לנעל. הקיסר נבוך ובקש מרבן יוחנן שיסביר לו את פשר השנוי שהתחולל בגופו. השיב לו רבן יוחנן שהתרחבות

עצמותיו נגדמה עקב השמועה הטובה ששמע, שהרי נאמר "שמועה טובה תדושן עצם". בקש הקיסר פתרון למצבו, ורבו יוחנן יעץ שיביאו לפניו מישהו שאינו טובל ומראהו יגרם לו חסר נוחות, שתשפיע על עצמותיו, שהרי נאמר (משלי יז, כב) "ורוח נכאה תביש גרם". ואכן כאשר אותו אדם בלתי נסבל חלף לפניו, הצטמק רגלו ויכל שוב לנעל את מנעלו. הנה פי כן מצבי הרוח משפיעים על העצמות. וכהנה נמן ללמוד מפסוקים נוספים, שדבורים ומחשבות טובות מרחיבים את העצם ומחזקים אותו, ואלו ההפך ההפך, וכגון (משלי יד, ל) "ורקב עצמות קנאה". שהשנאה והקנאה מתמידים את הדאגה, שמשפיעה על רקבון העצמות (עין שם במפרשים). וכן במזמור תפלה לעני שבמהלך דבריו על ביש מזלו אומר (תהלים קב, ד) "...ועצמותי כמוקד נחרו". ועוד רבים. [גם הוכח קשר בין מצבי עצב ודפאון להפקתה בסידן - מיגרל המסיע לשלמות העצם].

ועל דרך זה נראה להסביר את המדה במדה, כי כיון שדבריו הנחומים שמשמיע המפיס לעני, מרגיעו מדאגתו, משקט את כעסו וצערו, ובכך גורם שיודשנו עצמותיו, גם הוא יזכה בשכרו לחלוץ עצמותיו.

בולגם באותה סירה

אמרו חז"ל (ספ"ט ע"ב) "אמר רבי אלעזר, גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה". ועוד אמרו (שם) "בשלישה דברים גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה; צדקה במקומו, גמילות חסדים בין בגופו בין במקומו. צדקה לעניים, גמילות חסדים בין לעניים בין לעשירים. צדקה לחיים, גמילות חסדים בין לחיים בין למתים". ועל דרך זה מסביר המהרש"א (בבא בתרא שם), שלכן גדול המפיוס בדברים מנותן ואינו מפיוסו, לפי שזהו בגופו וזהו במקומו, ומטעם זה גמילות חסדים יותר מן הצדקה כדאמרין במסכת ספ"ה [ונזכיר שוב, שהפיוס הוא בנוסף לממון, או למי שאין ביכלתו להעניק לזולת].

הנה כי כן מעלת הפיוס והעדיד לחברו מכונים לכל מצבי העני, לכל נפילה שמביאה לרעיון רוחם ונפילתם ליאוש וחסר רצון לפעל, שעל ידי מלים טובות מפיחים בהם רוח של חיים ומעמידים אותם על רגלם. ומדה במדה, המקיים את חברו, זוכה שמשמיעים קימו גם אותו וישמרו עליו שלא ימוט.

הפיוס הוא מענפי גמילות חסדים, וכאמור, לגמילות חסדים נצרכים גם עניים וגם עשירים, שבהם כאלו שכלפי חוץ נראים מאשרים, שלווים ושננים, אך במסתרים תבכה נפשם, לפם קרוע לגורים ואין להם מנחם מחמת כוח מעמדם, שאינם יכולים להשיח את לבם לזולת.

והם מרחמים לשמור על ארשת פנים רגועה ושלונה, על מבע עסקי ועניינית. כמו כן ישנם עניים שמחמת ענייתם אינם נראים בצבור ולבם טעון ומלא צער.

ועליהם ועל הדומים להם מובא בשיחות מוהר"ן זיע"א מברסלב (אות מג) "...גם על ידי השמחה יכולין להחיות אדם אחר. כי יש בני אדם שיש להם יסורים גדולים ונוראים רחמנא לצלן ואי אפשר להם לספר מה שבלבם. והם היו רוצים לספר אך אין להם כפני מי לספר ולהשיח עמו את כל אשר עם לבבם. והם הולכים מלאים יסורים ודאגות, וכשבא אדם עם פנים שוחקות יכול להחיות אותם ממש, ולהחיות אדם אינו דבר רק כי הוא דבר גדול מאד. וכמו שמוכא בגמרא (תענית כב ע"ב), מהני תרי בדחי שזכו למה שזכו על ידי זה שהיו משמחים בני אדם".

וידועים עבודות רבות על כאלו שפמעט אבדו את חייהם בעולם הזה ובעולם הבא מחמת נפילה ושקיעה ביאוש, ואודות לדברי הפיוס והנחומים, שבו ועמדו על רגליהם ואף התעלו והתרוממו יותר מלפני נפילתם.

דור בפור של ה' חפץ חיים

ומספר ("לבוש יוסף"; "שמושה של תורה" וספרים נוספים) על ה' חפץ חיים" שבמהלך כל ליל יום כפור ישב ושוחח עם אדם גלמוד בשם ר' הרשל קאמניצ'ר כדבר איש אל רעהו ואיש אל קרובו. ה' חפץ חיים" ספר על ימי ילדותו. על אותו יום בה התבשר על פטירת אביו, אז היה כבן עשר שנים. על ימי גלותו למקום התורה בנילנא, על הקשיים בניסיון העני והצער, בדלות ובכדידות, במחסור ובחסר כל, לצד נסיונות רוחניים קשים מצד משפילי וילנא, שפילד מחנן התאמצו לפגע בלבו ולטמא את נפשו הטהורה. משום כך ברח משם, נדד ונמלט, להציל את נפשו. הוא שח על ימי הבחורות, שבהגיע לפרקו, כדי לשלל לפגם בשלום הבית שביין אמו לאביו חורגו, הספים לשאת את בתו של האב החורג, שהיתה מבגרת ממנו בשנים. על אף הצעות של רבנים וגבירים שראו בו עלוי גדול. לאחר נשואיו חי בעני ובמחסור. ימים על ימים לא בא אכל לפיהם ולפי ילדיהם. אך מתברר שהכל היה לטובה, והיא שעזרה על ידו להקדיש את חיייו ללמוד התורה ולהתעלות בעבודת השם. ולהמחיש זאת ספר על בחור אחר בן גילו שנחשב לעלוי ונשא לבת עשירים שהוריה נתנו לה נדוניה של עשרת אלפים זהובים - סכום מפלג לכל הדעות. אך הפסוק העבירו מלמוד התורה. הוא שקע בעסקים, וגלגל הוא שחזור בעולם - הפסיד האיש את ממנו בענין רע, הפך לעני ואביון ונותר קרח

מכאן ומכאן, אבוד משני עולמות - לא תורה ולא סחורה. מארעות אלו נאחרים בחייו חזקו בו את הידיעה שכל מה שעושה הקדוש ברוך הוא - לטובה עושה והוא אוהו ביד מינו ומנחה אותו בכל צעד ושעל בחייו לטובתו, על אף שלא תמיד רואים את כל התמונה כבר בהתחלה. וכפי שספר ר' הרשל זה, כזאת וכזאת דבר ה' חפץ חיים" עמו ועל לבו במשך כל ליל יום הכפורים. לא על חרדת יום הדין ונשואים דומים, אלא רק עבוד וניחומים, משמחים את הלב, מרוממים את הנפש ונוטעים תקנה טובה שהקב"ה לא עזבו ולא יעזבו לעולם.

נשים לב במי מדבר, באיש הגדול בענקים מרנא הפכה הגדול מראדין - ה' חפץ חיים" זיע"א, שהקדיש את כל רגועו ללמוד התורה - כל רגע - 'רגע כממריה' היה קודש ל'ממריה' - ללמוד תורה... וכנודע מחשבונות הנפש שהיה עורה, בהם היה סוקר כל מחשבה ובוחן כל רגע מעת לעת [והכאנו בעבר מפותחי תולדותיו שבערב כפור העביר לנגד עיניו את רגועי השנה החולפת והצטער על עשרה רגעים שלא ידע מה עשה בהם] ואשר בא חשבון שבכל דקה נמן ללמוד מאתים מלים, כפי שהראה לדעת במונה השעות; ובכתביו חזר על דברי הגאון מוילנא זצ"ל, שבכל מילה של תורה מקימים מצוה השנה יותר מכל מצות התורה, והוא הגבר העביר לילה קדושה בשיחת נחומים, להחיות רוח שפלה, להרנין נפש ולשמחה.

נאמן היה לדברים שכתב בספרו "שמירת הלשון" (ח"א שער הזכירה, ספ"א), לקמן קטע מדבריו, "כי גם זו היא מצוה גדולה להפיג לאדם מצער ודאגותיו, ובכלל 'ואהבת לרעך כמוך' הוא, ועושה בזה נחת רוח גדול להקדוש ברוך הוא. כמו מי שיש לו בן בעיר אחרת, אשר הוא מלא דאגות ויסורין, בנדאי האב משתוקק, שימצא שם על כל פנים איזה איש, שינחם אותו וידבר על לבו לחזקו ולסעדו שלא יחלה מרב דאגותיו, ובנים אנחנו לה' אלקינו, וכמו שמשלו חז"ל דבר זה גופא לענין צדקה". עין שם עוד.

והיה רצון שנוכח לחיים של חלוץ עצמות ולא נצטרך לעזרת שום בריה, לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלואותם, אלא לידו הפשוטה והרחבה של השם יתברך שחפץ להעניק לנו בכבוד וברוח, וישלח רפואה שלמה לכל חולי עמו ישראל ובכללם לשושנה בת טובה בכל אבריה ויחזק עצמותיה ולקבלת פני משיח צדקנו במהרה בימינו, לשבע שמחות וכל טוב סלה.

משיחות המגידים שליט"א

הגיש משה אליהו ש. (טל' 050.4125671)

שבת שבתון שלום ומברך

עית רצון להענות ביום הקדוש הזה	למה אדם בוכה בצערו וכאבו?
כתב בספר "מטה אפרים" (סיון תרי"ט אות ט) "נוהגין שהרב שבוערו או חזקן והשוב שבפבור אומר קדם התקלה שליח צבור כל נדרי דברי פבושים ואין מאריך בדרוש רק מקצר ועולה בדברים של תוכחת מוסר, כדי לעורר לב הצבור כי קדוש היום לכפרת עונות ומי האיש אשר יאמר ופיתו לבי נתינת מהפאתי הטאות נעורים ועת להננה על הפותיה ועל הפקלה וקביו גליות ויתן את קולו בכבי וישמעו אהיו לעלות את הפדמיע לעורר רחמים, ועת רצון הוא להענות ביום הקדוש הזה . ומוב שהחזן יאמר קדם כל נדרי בלקחש בקשות המתקנות בלשון יהודי לבקש על עצמו לפני השם שתקבל תפלתו".	בני אדם בוכים במצבי צער וכאב. עשה הבורא ית"ש שהבכי מקל על הכאב ומפיג ומסיר את הצער (עין פרוש הרמב"ן לדברים כא, יג; ובפרוש "מצודות דוד" לשופטים יא, לו). הבכיה משחררת את האדם ממסגור לבו ועשויה לפרק מטען של רגשות המכבידים על נפשו. ההקלה שלאחר הבכיה תסיע לו לעשות חושבים ולתכנן את צעדיו בעתיד.